

СТАНОВИЩЕ

от проф. дфн Мони Ешуа Алмалех

за

дисертационния труд „Школата от Киото – „чистото съзнание“ и „жизненият свят“ във философията на пустотата. Феноменологични прочити (отражения и модуси на межкултурния диалог Изток – Запад)“

от

Калина Петкова Янкова, редовна докторантка към катедра „История и теория на културата“, СУ „Св. Климент Охридски“

в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма Културология (Теория на религиите)

Калинка Петкова Янкова е редовен докторант в периода 2015-2018 г. към катедра „Културология“. Работи по темата „Школата от Киото – „чистото съзнание“ и „жизненият свят“ във философията на пустотата. Феноменологични прочити (отражения и модуси на межкултурния диалог Изток – Запад)“.

Отчислена е с право на защита. Тя представя в катедрата труд с одобреното заглавие и тематика, като са депозираны хартиени и електронни копия на труда, автореферат, CV. На 28.02.2019 г. се проведе неписъствено заседание на Научното жури, утвърдено с решение на Факултетния съвет на Философски факултет, Протокол № 6 от 5.02.2019 г. и назначено със заповед на Ректора на Софийския университет № РД-38-97/ 13.02.2019 г. Заседанието на научното жури бе проведено съгласно действащия *Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“*, чл. 70 и последващи, засягащи провеждането на публичната защита на дисертационния труд. Дисертационният труд е разработен под ръководството на проф. Владимир ГРАДЕВ и е в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма „Културология“ (Теория на религиите).

Съгласно действащия Правилник и лично съгласие за председател на научното жури беше утвърден доц. Дарин Войнов Тенев, редовен преподавател от Факултета по славянски филологии, СУ, катедра „Теория на литературата“, който изпълнява условието на цитирания правилник за работещ на основен трудов договор в университета. За рецензенти на дисертационния труд бяха избрани: доц. Дарин Тенев и доц. Кристиян Енчев, а за автори на становища – проф. Владимир Градев, проф. Мони Алмалех и проф. Владимир Сабоурин.

Чрез телефонни разговори и писма по електронната поща участниците в научното жури потвърдиха своето участие като автори на рецензии и становища. Рецензентите и авторите на становища бяхме уведомени, че съгласно чл.71, ал.1 сме длъжни да изготвим рецензиите и становищата в срок до три месеца от предоставянето на дисертационния труд и приложените към него документи.

Дисертационният труд е изготвен съгласно изискванията на действащия Правилник. Докторската теза е структурирана съгласно изискванията на жанра „дисертация“ и съдържа Увод, Изложение от четири глави, Заключение и

Приложение с Кратък речник на използвани понятия и Библиография от 177 източника (46 на кирилица, 124 на латиница, 7 на други езици).

Без съмнение трудът е оригинално произведение на докторантката.

В увода липсват стандартно обособените точки Обект и Предмет на изследването. Това не означава те липсват в съдържателен план. Така например вместо Обект на изследването е налице текстът със заглавие „Защо Школата от Киото?“, а Предмет на изследването е заместен от „Защо „Философия на пустотата“?“. Тези замени могат да се третират и като подготовка на читателя, че авторката е усвоила в личен план парадигмите на онази версия на будизма, който работи със задаването на въпроси и търсенето на техния отговор.

С оглед на сложността на предмета и обекта такова заместване изглежда обосновано и не накърнява изпълнението на изискванията към жанра „дисертация“.

И така, обектът е академичната Школа от Киото, а предметът е развитата от тази школа „Философия на пустотата“ в опит да се намери културен диалог с Европейската философия.

Самите членове на Школата, напр. Нишитани, който идентифицира мисълта си с „гледната точка на Дзен“, категорично отказва етикета „теолог на Дзен“. Той твърди, че: „Ако често съм имал повод да се занимавам с позициите на Будизма и особено Дзен будизма, основната причина е, че [първоначалната форма на реалността и изражението/манифестацията на човешкото същество] ми се струва, че се появяват там най-ясно и безпогрешно.“ (НКС X, 288; Nishitani 1982: 261) Според Stanford Encyclopedia of Philosophy „Философията на Школата от Киото нито трябва да бъде разбрана като будистка мисъл, облечена принудително в западното облекло, нито като универсален дискурс (който Западът е измислил или открил), облечен в японско облекло.“

Дори тези думи дават представа за сложността на темата и предмета на дисертацията. Към това трябва да се добавят още два фактора – от една страна наличието на много видове будизми (маркирано ясно от авторката), а от друга, влиянието на вярванията, предхождащи будизма. В Индия това е индуизма, а в Япония това е системата Шинто, която се възприема като религия едва след навлизането на будизма в Япония. Разбира се, има и още един нелек фактор – терминологията и диалога на Мартин Хайдегер с представители на Школата от Киото и трудността да се намерят езикови съответствия (за еквиваленти е трудно да се говори), съдържащи езиковата картина на света на японски език, която е философски различна от немско-езичната философия. Затова методиката в труда е много-спектрова и изисква огромни познания по философия, будизъм, общо езиковедие, свързано с терминологията на различни езици, обществени и културни различия, както и живо чувство за граници и баланс.

Авторефератът достатъчно адекватно отразява дисертацията.

Публикациите на Калинка Янкова изпълняват изискванията на закона – по съдържание и по място на публикуване. Те са доклади от научни конференции и са по темата на дисертацията. По съдържание те представляват новост, доколкото третират темата за Пустотата у основен представител на школата, Нишитани, като представят и анализират разбирането му, че Пустота може да е свързана с небето, т.е. тя може да има син цвят и по-точно „лазурно синьо“. Това е твърде оригинално разбиране с оглед на термина Пустота и неговата Дзен-

будистка, но и философска трактовка, отправяща се към идеята за „въобразеното“. Общо статията третира феноменологията на философията на „Школата от Киото“.

Целите на изследването са експлицирани на страници 3-10. Това е озаглавено „Изходни въпроси: Другата култура“. В тази част на труда виждам известна неопитност в графичното оформление. Само три от целите са подадени с тире преди тях (Да се разгледат двете *картини на света* във философските идеи зад източния и западния начин на мислене... - 5-6 с.; Да се видят положенията, стоящи зад идеята, *как умственото съзнание се освобождава от обвивката на излишна метафизичност, за да умозаклучава, без да фиксира (себе си)?* – с. 6); Какво стои зад понятието „съзнание“ в източен контекст – с. 6). Редом до този тип графична подредба има две извеждания с полчер шрифт (**Търсеният философски акцент** - с. 4); **Рефлексивно, в интерес на изследването...** - с. 9). Тук са поднесени и основните понятия, с които ще се работи.

Ако трябваше аз да пиша този труд именно в такава една част, под същото заглавие, бих вложил изказванията на Хайдегер по отношение на езика. Съзнавам, че това би означавало да отчая себе си и читателя, че всичко което следва е напълно относително, защото както казва Хайдегер „Езикът е домът на Битието“. Навярно Янкова, която очевидно е натрупала голям масив от познание за азиатските култури и философия, с желание и амбиция се е насочила към темата си и това е причина да избира други акупунктурни точки в своя текст. Тя цитира чак на стр. 111 Хайдегер по повод на дистанцията между езиците и културите на Европа и Азия: „Ако, казва Хайдегер, човекът благодарение на своя език обитава пред лицето на битието, с неговото предизвикателство, то ние, европейците, навярно живеем в съвсем различен дом от източноазиатския човек“ <...> езиците тук и там са не просто различни, а изхождат от коренно различно същество.“ Тук се налага да вметна мое мнение по отношение на цитата в труда от книгата на Хайдегер *Диалог за езика. Между японца и питащия* (On the way to the Language 1971 [1959]). Известно ми е, че в докторантските курсове към днешна дата се преподава изискването по-дългите цитати да са в курсив/италик. Намирам това изискване за изключително неуместно. Та, аз бих въткарал под същото заглавие повече цитати и най-вече избистреното пълно несъответствие на термина език в японски и в индоевропейските езици.

Лично аз бих подходил към темата на доктората чрез с темата за езика, отразена в „На път към езика“ на Мартин Хайдегер. В разговорите с граф Куки Шузо, макар че както докторантката посочва, същинският разговор е с друг японец, Тедзука Томио. Разговорът е дълъг и криволичещ, затова ще дам най-важните моменти.

Хайдегер задава ключовия, по мое мнение, въпрос и то два пъти. Веднъж „Какво разбира японският свят под език? Още по-предпазливо: Имате ли на вашия език дума за това, което ние наричаме език? Ако не, как квалифицирате това, което у нас се нарича език?“. И втори път „Коя е японската дума за „език“?“ или „[...] коя дума във вашия език означава това, което ние, европейците, наричаме „език“.“

(след допълнително колебание)

Японец: Това е „Кото ба“. „Ба“ означава листа, включително и особено листата на цветовете - венчелистчета. Помислете за черешови цветове или сливи.

Хайдегер: „И какво означава/казва Кото?“

Японец: Това е най-трудният въпрос за отговор. „[...]Кото е] чистата наслада от примамващата тишина/покой. Вдъхновението от тишината/покоя, което прави тази примамлива (чиста) наслада да дохожда в нейното собствено, е царуването, под което

тази наслада е дошла. Но Кото винаги именува и това, което в събитието дава удоволствие, само по себе си, онова което е уникално във всеки неповторим момент и дохожда в блясъка и в пълнотата на неговата благодат/елегантност.

Хайдегер репликира: „Тогава Кото щеше да е присвояването на светлинното послание на благодатта/елегантността.“

Трябва да подчертая, че въпреки огромните разлики в между-културните традиции на Европа и Япония, на будизма и авраамическите религии, Янкова на много места в труда намира относителните близости и раздалечавания между европейските философи и представителите на Школата от Киото. Намирам това за нейн голям успех, който на места е подплатен с филигранно разграничаване и сближаване по линия на основни понятия като битие, нищо, пустота, празнота, аз-а, нихилизъм, етика и ред други. Това, съчетано с отлично познаване на видовете будизъм, на японските му версии и употребата на тези или сродни понятия в тази културна парадигма.

Нещо повече, ще посоча една драстична разлика между философстващото понятие за Нищото и дефинитивно оценяваната като нео-платонизъм философска кабала. Във философската кабала Единият Бог, преди да започне Сътворението се нарича с наречието БЕЗКРАЙНО. Първосътвореното е светлината под формата на идеи, наричани сефирот. Те са десет плюс 22 канала, които ги свързват, също сътворени от светлина. Под този първосътворен свят е светът на архангелите и ангелите, под него, на третото равнище, е човешкият свят, а под човешкия е адът. При някои кабалисти преди света на сефиротите първо е сътворено Нищото, след това Времето и едва тогава – първата сефира. Това означава, че за човешко същество постигането на Нищото е невъзможно. Приема се, че само пророците могат да достигнат последната, десета сефира и в нейното тъмно огледало да видят какво трябва да запишат. Докато в будизма Нищото и Пустотата са нещо което се практикува и са достижими чрез отказ от всички желания, стремежи, чувства и изчистване на ежедневните радости и тревоги. Тази нео-платонична структура е пълна противоположност на практикуваното в Азия Нищо и обвързаната с него Пустота или пък множеството от видове Нирвана. Такова изчистване от всичко е близо до смъртта, което обяснява защо философията на Буда се превръща в религия.

Янкова е отделила нужното според нея внимание (а тази тема няма как да се прескочи – нито за Хайдегер, нито за някои от философите от Киото) за обвързването философията с тоталитаризма на хитлеризма, съответно на японската имперска военно-престъпна дейност:

Танабе, въпреки изразения си национализъм, след реч на Хайдегер, наскоро присъединил се към фашистката партия, пише кратка статия, озаглавена: „Философия на кризата или Криза на философията.“ В нея критикува избора на Хайдегер да „подчини“ философията си на определена политика, била тя и държавна в момента: „Като философия на свободата, германският идеализъм превъзхожда гръцката онтология. Странно е Хайдегер да приема на сериозно расовите предразсъдъци. Философията не може, както той мисли, просто да „подложи“ себе си на определени националистични възгледи.“ Повече по въпроса виж в: James W. Heisig. 2001. *Philosophers of Nothingness: An Essay on the Kyoto School*. Nanzan Library of Asian Religion and Culture, p. 122-123. (Янкова, с. 133)

Авторката отделя престижно място на един сериозен резултат от този период – създаването на т.нар. метаноетика. В резюмето на Amazon.com за книгата на Танабе се казва:

Написана през последните месеци на Втората световна война, философията като метаноетика се стреми да отговори на неуспеха на японската философска традиция да се изправи срещу политическите и културни реалности, разпространени по време на войната

в Япония. Тя изисква не по-малко от пълно и радикално преосмисляне на самата философска задача. За да изпълни тази "абсолютна критика" на философията, като същевременно я защитава от призмата на nihilизма, авторът възприема това, което той нарича метаноетика: отдаване на собствената сила на себе си, така че тя да може да бъде трансформирана от силата на абсолютното нищо. Това е мощно, оригинално произведение, което показва огромна ерудиция в области както на Източна, така и на Западна мисъл. (Достъпно на www.amazon.com/Philosophy-Metanoetics-Studies-Japanes)

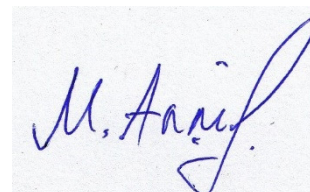
На много места в текста на Янкова има езиков барок, които, по мое мнение, натежава излишно в и без това сложната тематика.

Има отделни буквени грешки, напр. на с. 111 вм. *Следователно – Следователн* и др.

Въпреки посочените отделни недостатъци смятам, че големият принос на Калинка Янкова е грамотното разработване на намирането на редица допирни точки между източното и западното мислене във философията, съпроводено с очертаване на различията и нюансите. Това е съпроводено с редица прецизни собствени мнения и съпоставки. Много положително гледам на опита, наречен от авторката хипотеза, чрез логически плюсове/сборване/наличие и минуси/липса за представяне на философията на пустотата (244-245).

В крайна сметка, достатъчно е да видим какво излиза на български език в „Гугъл“ срещу ключови думи „Школата от Киото“, за да си дадем сметка, че изследването на Янкова е първо по рода си на български език.

В заключение препоръчвам на Научното жури да присъди на Калина Петкова Янкова научната и образователна степен „доктор“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма Културология (Теория на религиите).

Проф. дфн Мони Алмалех

София
18.04.2019 г.